

YOLUMUZUN "QARABAĞA DÖNÜŞ" TALEYİ

Şəddat CƏFƏROV,
iqtisadiyyat elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan və Rusiya Yazıçılar və
Jurnalistlər Birliklərinin üzvü,
Beynəlxalq Yazıçılar Birliyinin üzvü

(Əvvəli ötən sayımızda)

Göründüyü kimi, vaxtı ilə ordumuzda pərakəndəlik olanda bunun ağır zərbəsini səngərdə döyüşən əsgərimiz öz üzərinə götürmüşdü. Zənnimcə, Sabir Rüstəmxanlı bu kədərli notları təsadüfi olaraq diqqətə gətirmir. O bununla gələcəyin insanlarına təlqin edir ki, birinci növbədə yurdu qorumaq üçün dövləti himn etmək, gücünün sarsılmazlığını təmin etmək lazımdır. Əgər dövlətin gücü yenilərsə, onda ordunun da gücü olmayacaq. Əsərin özündən də görüldüyü kimi şair həmin məqamları təsadüfi xatırlatmır. Bu yerdə o, daş Daşaltı obrazına ayrıca müraciət edərək şad xəbər bildirir. Azərbaycan əsgəri gəlir. O artıq öz dövlətinə və xalqına güvənən əsgərdir. Azərbaycan dövləti sözün həqiqi mənasında öz gücünü və qüdrətini göstərmək əzmindədir.

Döyüş səhnələrinin, xüsusilə Şuşa ilə bağlı savaşa mənəvəsinin qeyri-adi görüntüləri görkəmli şair qələminin rəngləri ilə tabloya çevrilir. Biz Azərbaycan əsgərini Şuşanı əhatə edən sıldırım qayalardan dırmanan, qalxan görürük. Maraqlıdır ki, əsərin səkkizinci hissəsində Azərbaycan əsgərini öz pəncələri ilə qayalardan yapışaraq qalxdığı mənərə canlı olaraq görürük. Biz dünyanın ən nadir filmlərinə baxmış kimi mənərəni izləyirik:

*Əsgər qalxır qalaya,
çıxılmazdır daş-divar.
Ancaq əsgərimin də poladdan pəncəsi var.
Qartal dirnaqlarını daşlara qala bilir,
Uçurumun üstündən asılıb qala bilir.
Gecənin havasını doldurub ciyərinə,
Bilir ki, vuruşacaq yüz dostunun yerinə.
Bu qoyun sürüsünə qurd kimi saldırmalı,
Qoyundakı bayrağı Şuşada qaldırmalı!
Bayrağı qaldırmalı ala buludlarla tən,
Qoy onu hər tərəfdən görsün yaralı Vətən,
Şuşam uca olsa da, bayraq ondan da uca,
Altında keşik çəkib mən də baxım doyunca.
Sonra düşmənin gülləsi sinəmdə yanır, yansın,
Təki Vətən göyündə bayrağım dalğalansın!
Qala divara möhtac, divar qalaya möhtac.*

Şairin qürurunu da, inamını da, Azərbaycan bayrağının müqəddəsliyini də, Azərbaycan əsgərinin yenilməzliyini də bu misralarda görə bilmək qəlbimizdə iftixar hissi doğurur. Özümüzü həmin döyüşün içində hiss edirik. Şair sanki əsgərin dilindən səslənən sözləri əsərə gətirir. Sanki əsgər inamla bəyan edir: qoy düşmən

gülləsi sinəmi parçasın, dağıtsın. Ancaq yolumuz burada bitməyəcək. Yolumuz Şuşanın fəthi qələbəmizi qarşılayacağımız günə qədər davamlıdır.

Əsərin bəlkə də ən gərgin, ən canlı məqamları bu yerdə poetik vüsət alır. Odların, alovların yağdığı, mərmilərin yeri-göyü dağıtdığı məqamda komandirin də səsi eşidilir. Bu komandır Şuşaya hücumun komandanı olduğu qədər həm də Azərbaycan ordusunun Ali Baş Komandanıdır. Biz eyni əmri eşidirik. İnamlı əmri eşidirik. Azərbaycanın Ali Baş Komandanı birmənalı şəkildə və bütün inamı ilə bəyan edir ki, biz Şuşasız dayana bilmərik. Məhz Şuşanın azad olunması ilə öz gücümüzü düşməne qəti və aydın şəkildə bildirmiş olarıq. Misralar sözün həqiqi mənasında döyüşün həm ölümün, həm qanını, həm canlı nəfəs alma məqamını və ən başlıcası, qələbə əzmini təlqin edir: "Komandır əmr eləyir: Şuşanın yolunu aç! Gecə sisli, dumanlı, gecə - hücum fürsəti. Əsgərin öz gücünü göstərmək qətiyyəti..."

Qaya üzünə durur, Qaya qəsdində durub. Qaya deyil, nizədir. Yaraları təzədir. Daşaltıdan dikələn Qaya deyil, həladır, Qayaların başında Yol gözləyən qaladır. Gecə zülmət pərdəsi Gözlərindən tük çəkir. Üstdə qulaq-qulağa Çaqqallar keşik çəkir. Keşikçi proyektor Qaranlığı darayır. Yayınmaz gözdən quş da, Sübhə kimi arayır. Ancaq əsgər dayanmır, Yolu sözündən keçir. Dumanın qanadından,

İynə gözündən keçir... Nə ordu vecinadır, Nə Qacar deyən "şüşə", Bir həsrətli tələsir aşıqla görüşə. Gecə nəmli, divar yaş, Oğlum, ehtiyatlı ol, ayağından qaçar da". Necədir, əziz oxucu? Özünü harada hiss edirsən? Mənə elə gəlir ki, qəlbində vətən yangısı, əsgərinə məhəbbəti olan hər kəs özünü məhz bu savaşa görə hiylə edər. Özünü də əsgər hesab edən, özünü də döyüşçü bilən. Şairin özü də sanki döyüş əmri verən komandirlərdən biri kimi görünür. Ən başlıcası, biz onun qayğılı ata səsini, onun öz oğluna məhəbbətini də bu misralardan duya bilirik. Görün necə də xüsusi bir məhəbbətlə qəlbə titrəyə-titrəyə deyir ki, oğlum ehtiyatlı ol, ayağından qaçar daş. Bu sözləri ancaq qəlbən, ruhən öz əsgərinə bağlı olan komandan, ata deyər bilər.

Təkrar-təkrar biz Azərbaycan əsgərinin güc, inam mənbəyindən yazırıq. Bu yerdə artıq ayrıca qeyd etməliyə ki, Azərbaycan əsgəri dogma yerlərdə savaştığı üçün güclü idi. Azərbaycan əsgərinə hər qaya, hər daş kömək edirdi. İndi ermənilərin sağ qalmış döyüşçüləri də etiraf edirlər ki, Şuşaya hücum edən əsgərlər üçün ölüm yox idi. Hətta onlar güllə ilə vurulandan sonra belə durub irəliyə şığıyır. Bu, düşmənin etirafıdır. Ancaq biz özümüz də bu həqiqətləri artıq kifayət qədər bilirik və qavrayırıq.

S.Rüstəmxanlı öz əsərini cansız daş, cansız qaya obrazları ilə bəzəyir, onun əsərində qaya da, daş da, gözlə görünən nə varsa, hamısı da canlıdır. Ən başlıcası, keçilməz sıldırım qayalardan qalxaraq Şuşaya can atan əsgər Şuşanın öz səsinə eşidir, Şuşanın canlı varlığı kimi çağırışına gedir. Bu yerdə onu da demək lazımdır ki, vətən yolunda tökülən qanlar havayı axıb getməyib. S.Rüstəmxanlının təbircə desək, Xocalıda axan qan torpağa axan torpağa hopmayıb, həmin qan bu gün Şuşanı azad etməyə doğru gedən əsgərin damarında çağlayır. əsərdə bu tipli, qeyri-adi düşüncə kəşfləri olan məqamları az deyil. Zənnimcə, əsəri oxunaqlı edən, oxucu qəlbini titrədən məqamlar məhz bu mənalara bağlıdır:

*Əsgər hərdən yan-yana, hərdən nəfəs-nəfəsə,
Hərdən qulaq kəsilir qaladan gələn səsə.
O haqqın sorğuçusu, son hökmü verən Allah
Görünməz bir tor hörüb, kim bacarar, ya pənah!
Əsgər asılıb tordan, qalxır hörümçək kimi
Sarmaşıb qayalara yazacağı çiçək kimi.*

*Hər daşda bir kəpənək,
Buz divarı isidən, qəzəbdən yanan ürək...
Damarında dolaşır Xocalıda axan qan.
Ay doğa onbeşgünlük, yapışa işığından.
Göydən bir ulduz baxa, qollarına güc gələ,
Süd yoluna sarılıb bircə anlıq dincələ.
Qatılacaq qaranlıq,
Əsgər durmur bir anlıq.
Ona qalmaq əmri var,
Düşmənin mövqeyini yaxıb-yıxmaq əmri var.
Maska üzünü örtür, gözlərini gizləməz.
Torpaqdan göyərəcə! Düşmən bunu gözləməz!..*

Azərbaycan əsgəri Şuşanın azad olunmasında özünün polad iradəyə sahib olduğunu təsdiq etdi. Ən əsası dünyanın hər tarixinə yazılacaq səhifələri hər salnaməsinə çevirdi. Bax düşmən bunu gözləməzdi. Haqsızlığın girdabında xumarlanan düşmən dərək etmirdi ki, bir gün Azərbaycan əsgəri özünün dəmir iradəsi ilə, sarsılmaz dəmir yumruğu ilə zərbəsini məhz onun başına endirəcək.

Düşmənin güvənci olan səngərlər, istehkamlar bir-birinin arxasınca alınır, özünü yenilməz, qüdrətli hesab edən düşmən əsgərləri hətta öz yaralılarına, ölən əsgərlərinə belə döyüş meydanında qoyub qaçır. Onlar sanki özlərini gözləyən cəhənnəmdən yaxa qurtarmaq istəyirlər. Bu ona görə Azərbaycan tarixinin qeyri-adi səhifəsidir ki, şuşa yenilməzlik gücünü özünə qaytarmışdır. Dünya içərisindəki qalaların içərisində şərəfli mövqeyini bərpa etmişdi. Azərbaycanın xüsusi təyinatlılarını - şair Yaşmanın qəhrəman oğullarını xatırladır. Bu, xüsusi təyinatlıların təlim keçdiyi ərazinin adıdır. Həmin dövrə Yaşma adı erməniləri vahiməyə salan dağıdıcı top gülləsindən də betər idi. Azərbaycan əsgəri tekə erməni ordusuna dərs vermədi. O həm də bütün dünyaya göstərdi ki, heç bir ordu, heç bir əsgər özgə torpağında gücə arxalanıb sahibkarlıq edə bilməz. Məhz elə bu səbəbdən Azərbaycan əsgəri dünya hər tarixi üçün də xüsusi təcrübə, sınaq dərsi keçdi:

*İstehkamlar, səngərlər dağılacaq bu gecə,
"Allahın köməyiylə, ədalətin hökmünə.
Ölüm mələyi kimi qonsun düşmən bəgərinə,
Bir əsgər qələm çəksin yüzünün varlığına.
Qayalar da xəbərsiz, qarşısında dikəlib,
Ancaq doğma nəfəsdən onlara da can gəlib!
Dırmaşırlar divarla - silahı bıçaqları,
Savaşda ad çıxarmış Yaşmanın uşaqları.
Beynində neçə arzu, neçə görüş həsrəti...
O, dəniz pişiyidir! Öz canını unutmmuş,
Bir əli qaranlıqdan, biri buluddan tutmuş...*

*Düşməndən alacağı qisas qaldırır onu,
Ürəyinə güc verən yol gözləyən ellərdir.
Çatır qulaqlarına anaların ağısı,
Fələyə üsyanları davam edir illərdir.*

*Gözündə Xocalının, Gəncənin körpələri,
Tərtəmiz gözlərindən yaş yerinə qan axır.
Çox sevinmə bu yasa, dayan, uşaq qatili,
Barmağın gözlərini dəsmək üçün darıxır.*

Şair təkrar-təkrar Azərbaycan əsgərinin gücünü tərənnüm edərək düşmənin vəhşi, yırtıcı əməllərini də xatırladır. Məhz bu əməllərin bütün məqamları tarixin ən qanlı səhifələri kimi Azərbaycan əsgərinin gözləri önündə canlanır. Şairin təkrar-təkrar Azərbaycanın qəlbinə vurulmuş yaraları xatırlatması oxucunun yazıya, sözə cazibəsini bir az da artırır. Oxucu özündən asılı olmayaraq, müharibənin ağır gedişatını xatırlayır. Gəncəyə atılan bombanın qanına qəltan elədiyi günahsız insanlar bird aha Xocalını xatırladır. Ən başlıcası, Azərbaycan əsgərinə ruhların əmri gəlir.

Davamı 11-ci səhifədə

YOLUMUZUN "QARABAĞA DÖNÜŞ" TALEYİ

Əvvəli 10-cu səhifədə

Qüdrətli Azərbaycan oğlu Polad Həşimlinin, İlqar Mirzəyevin ruhlarının səsi Azərbaycan əsgərinə sət həqiqəti diktə edir: sənin dayanmaq haqqın yoxdur. Azərbaycan əsgəri. Məhz bu güc, bu qüvvət Azərbaycan əsgərinin yenilməzliyini təmin edir. Azərbaycan əsgəri təkəcə düşmənin pəncəsini qırmır, qərbin ikiüzlü dairələrinin də niyyətini puça çıxarır. Şair bu məqamlara da xüsusi diqqət göstərir.

Şəhidlərin, qazilərin taleyi, Şuşa uğrunda axıdılan qanın mahiyyəti zaman-zaman Azərbaycan xalqının ruhunda yanan işıq, enerji mənbəyi olacaq. Bütün çətin məqamların hamısına biz Azərbaycan əsgərinin inamını görürük, dönməzliyini hiss edirik. Azərbaycan əsgərinin gücünün, iradəsinin təsdiqi Şuşanın alınması idi. Amma bu heç də Azərbaycan ordusunu nəyə qadir olduğunu hələ tam ehtiva etmirdi. Biz bu ordunun nəyə qadir olduğunu düşmənin Qarabağdan sonuncu nəfərinə qovulduğunu, cinayətkar erməni komandirlərinin, başçıların əsir alınaraq Azərbaycan həbsxanalarına gətirilməsində görürük.

Azərbaycan əsgəri güvənclidir. Çünki onun Polad Həşimli kimi qəhərmanı var. Natiq Qasimov kimi düşmənin etirafını məcbur edən əfsanəvi oğlu var. Onlar heç bir nə unudulan, nə də yaddan çıxan deyil:

*Uzaq maviyələrdən baxır Polad Həşimli
Mehriban bir səs ilə "Qalx!" deyir əsgərinə.
Silkələ qayaları, yol aç dəmir döşünlə
Yürü, xeyir-duamla, mən də köməyən sənə.
Şəhidlərin ruhları qaya üstə çıraqdı,
Mübariz də dumandan sıyrılıb gəlir birdən.
Fikrində son döyüşü, özü gedir qabaqda
Qoruyur divar kimi əsgəri güllələrdən.
Nə qədər sət olsa da, bu qayalar, bu daşlar
Gələn öz övladıdır, yol açıb aparacaq,
Duman görünməz edib, bu gecə əsgərlərim
Qərbin qanlı əlini yuşadan qoparacaq!
Birdən sükut pozulur, düşmən şübhəyə düşmüş,
Elə bilir canlıdır dumandan sıyrılan daş.
Qayaya baxa-baxa sənəğərində büzüşmüş.
Dağ igidim dərədən dırmanır yavaş-yavaş?
Proyektor qaraldır keşikçinin gözünü.
Növbə çatsa, sevinclə gedib bir az yatarsdı,
Bu dibsiz uçurumlar xəyalini çasdırır.
Günəş çıxsın, canından bu qorxunu atardı...*

Biz aciz, qorxaq düşmən obrazın da görürük. Titrəyə-titrəyə keşikdə dayanmış düşmən əsgəri gözləyir ki, növbəsi bitsin. Bu özgə torpaqda, yad torpaqda qanına-qəltan olmasın. Bəlkə elə bu gecədən salamat çıxsın, Ermənistan da salamat gedir. Ancaq bu düşüncələr başqa təəssürat da doğurur. Öz övladlarını Azərbaycanın işğalına göndərmiş mənfur düşmən həqiqəti nəhayət ki, etiraf etməliyi. Bu gün də Ermənistanda beyni zəhərlənmiş olan qisasçılara qarşı analar etiraz edir, oğullarını Qarabağa göndərmək niyyətindən daşınmalarını tələb edir.

Amma düşmən əsgərindən fərqli olaraq Azərbaycan əsgəri güllə dəyib qanı axa-axa da olsa belə, özünü Şuşaya çatdırmaq, Şuşanın daşına, torpağına salam vermək istəyindən qətiyyətlə dönmür. O bütün gücü ilə inanır ki, tezliklə ədalət günəşi doğacaq, məhz onun gücü ilə bu günəşin qarşısını kəsmiş buludlar dağıdılacaq. Azərbaycan xalqı özünün haqqına çatacaq. Əsl məramına sahib olacaq. Azərbaycan torpaqlarının suverenliyi bərpa olunacaq. Çox

Sabir Rüstəmxanlı

Xalq şairi

Qarabağa dönüş

poema

keçmədi ki, biz bu həqiqətləri Laçın sərhədləri bağlananda gördük. Düşmənin nə qədər aciz bir durumda olduğunu məshidə etmək çox nadir bir mənzərə idi. Bir vaxt Azərbaycan torpağına soxulub, burada qanlar axıdan düşmən yalvar-yalvara qaçib canını qurtarmaq istəyirdi. Amma əlbəttə, tarix heç nəyi əvəzsiz qoymur.

Axır ki, Azərbaycan əsgəri bütün qəddarlara, yırtıcılara layiqli cəza verir.

Azərbaycan əsgəri tarix üçün ibrtli bir məqamı da dərs qoydu. Heç bir Azərbaycan əsgəri yaralanıbsa, həlak olubsa, döyüş meydanında atılmadı. Öz döyüşçü dostu, qardaşı köməyini əsirgəmədi. Yaralı əsgər dostunu yaralı halda çiyində qaldıran Azərbaycan əsgərinin nəyə qadir olduğunu, ən başlıcası, insanlıq simasının nə qədər ucada olduğunu görmək bizdə fəxarət doğururdu:

*İşıqla bir gecəyə yağır güllə yağışı,
Əsgərim yaralandı, gücü yox dırmaşmağa.
Şuşanı öz gözüylə görmək arzusu vardı,
Öndə son maneəydi, qanadı yox aşmağa!
Tez yaralı əsgəri dostu alır çiyinə,
Yox, burda dayanılmaz, silahdaş buraxılmaz,
Daşlara sinə-sinə yuxarı qalxır yenə,
Bir əsgər yolda qalsa, bu qalaya çıxılmaz...
"Qollarını boynuma bərk-bərk dola, buraxma,
Səni qaldıracağam - bu daşlar buz olsa da!
Yaran da sağalacaq Şuşanın havasından,
Bir yerdə gedəcəyik, bu yol sonsuz olsa da!"
Boynunu qucaqlayan yaralı dost qanaddır,
Soyuq payız gecəsi əsgərim yanib gedir.
Nə misilsiz dəyanət, nə sarsılmaz inaddır
Yaralı dost yük deyil, yenə dırmanıb gedir!...*

Döyüş səhnələrindəki nadir hadisələr Azərbaycan əsgərinin öz dostuna sədəqəti oxucunun qəlbini titrədəcək səviyyədə qələmə alınmış. Hiss olunur ki, bu misraları yazanda şairin özü də kövrəlib. Azərbaycan əsgərinin dilindən çox böyük səmimiyyətlə səslənən duyğular bizim də qəlbimizi titrədir. Demək, əgər əsgər, əgər ordu bütövdürsə, hər bir əsgərin sevgisi digərinin qəlbində yaşararsa, onda heç şübhəsiz, düşmən Azərbaycan əsgərinin məğlubedilməzliyi ilə qarşılaşmalı olacaq və bu nəhayət, tarixi həqiqətə

çevrilir. Əsgər öz dostuna deyir ki, qollarını boynuma dola, nə qədər ağır yaralı olsan da, mən səni burada qoymaram. Bütün bunlar onu göstərir ki, Azərbaycan əsgəri əsl insan kimi dostcanlı, qardaşcanlı bir xarakter kimi tərbiyə alıb. Azərbaycan əsgərinin nə qədər döyüşçü olduğunu öyrürüksə, həm də onun əsl insani mahiyyətini hiss edirik. Bütün bunlar onu göstərir ki, Azərbaycan əsgəri bütün məqamlarda ali, insani duyğularını qoruyub saxlaya bilər. Ölümün onun gözünün önündə olduğu məqamda belə yüksək insani duyğular Azərbaycan əsgərini tərək etmir.

Dəhşətli məqamlar var. Yaralı əsgər öz dostuna deyir ki, onu qoyub getsin. Yaralı əsgər öz dostuna yük olmaq istəmir. Çünki qarşıda döyüş gedir. Döyüş isə Qarabağın taleyi deməkdir. Elə məhz buna görə Azərbaycan əsgərinin hər birinə qəlbimizdə, varlığımızda abidə qoymalıyıq. Onların hər birinin adı yaddaşımızda yaşamağa layiqdir. Azərbaycan əsgərinin taleyi, vətənin taleyidir.

S.Rüstəmxanlı qısa dialoqlarla Azərbaycan əsgərinin xarakterini açır, təbiətini, vətəne sevgisini göstərir.

Bizim hər birimizin varlığına təsir edəcək gücdə olan misralar canlı yaddaş kimi varlığımıza hopur və bizi heç vaxt tərək etmir.

"Qardaş, sən burax mənə,

ağrım, üzümlə, get!"

Bax Şuşaya doyunca, mənim də gözümlə, get!"

"Şuşaya öz gözünlə, sapsağlam baxacaqsan!"

Belə deyir əsgərim yaralı qardaşına.

Allah ona güc verir, coşur damarında qan,

Hamıdan tez dırmanır qayaların başına!

Düşmənin əcalidir dərələrdən dikələn,

Haraya girir-girsin, tapacaq, endirəcək.

Nəçə profektoru sübhün əsintisiylə,

Ya da öz nəfəsiylə şam kimi söndürəcək!

Üzeyirin Cəngisi birdən gəlmişdi dilə

Xanın, Seyidin ruhu Heyratı çaldırırdı.

Şəhid qəhrəmanlarını görünməz alləriylə

Adsız qəhrəmanları Qalaya qaldırırdı!

Əsərin bu hissəsində Üzeyir bəyin bir daha xatırlanması, Xanın, Seyidin "Heyratı"sı bizə nələri tələq edir. Varlığımızda, mənəvi mühitimizdə sanki cəngi çalınır, Üzeyir bəyin üverturası bütün yaddaşımızı silkələyir. Biz özümüzü qalib vətənin qalib vətəndaşı kimi hiss edirik. Əslində elə şairin də məqsədi odur ki, Azərbaycan xalqının yenilməzliyini göstərsin. Azərbaycan xalqının qüdrətini, nəyə qadir olduğunu göstərsin.

Təbiət etibarını ilə Sabir Rüstəmxanlı çılğın sənətkardır. O həmişə özünü haqqın tərəfində, hətta mənəvi savaşın özündə belə doğruluğun yanında olub.

Əslində S.Rüstəmxanlı "Qarabağa dönüş" poemasını yazmağa-yaratmağa vadar edən güc mənbəyi onun özünün təbiətindən irəli gəlir. Çünki yolumuzun Qarabağa dönüşdən keçməyini bildirməyi özünün şairlik missiyası, vətəndaş mövqeyi hesab edib.

S.Rüstəmxanlı "Qarabağa dönüş"lə həyatının indiki çağında Azərbaycan xalqı üçün sözün həqiqi mənasında mənəvi yaddaş kitabı ola biləcək bir əsər yaradıb.